

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-10-86-61>

УДК 316.4.327.88.477

Авер'янова Н.М.¹, Воропаєва Т.С.²

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ

Анотація. 2014 рік ознаменувався драматичними змінами на європейському просторі. Дестабілізація внутрішньополітичної ситуації в Україні та російська збройна агресія привели до радикальної зміни сучасної геополітичної ситуації не тільки на території Європи, а й в усьому світі. Існуюча система безпеки, яка гарантувала відносну стабільність на європейському континенті, була повністю зруйнована. Нові геополітичні умови загострили старі й активізували нові конфлікти, що суттєво вплинуло на актуалізацію проблеми забезпечення інформаційної безпеки у багатьох сучасних державах. Стаття присвячена аналізу соціально-філософських аспектів інформаційної безпеки України. Методологія дослідження базується на інтегративному підході, що дозволяє авторам адекватно оцінити інформаційну політику України, а також соціогуманітарний вимір інформаційної безпеки. Сучасне суспільство характеризується тотальним збільшенням впливу інформаційної складової на буття людини, соціуму і загальнолюдської цивілізації. Дослідники розрізняють два типи інформаційної безпеки – інформаційно-технічну та інформаційно-психологічну, але сьогодні технічні та технологічні аспекти інформаційної безпеки всебічно вивчаються і майже не приділяється уваги її соціально-гуманітарним аспектам, тобто інформаційно-психологічній безпеці українського суспільства. Це негативна тенденція, оскільки об'єктом інформаційно-психологічного впливу є ментальність, свідомість та поведінка населення та військовослужбовців, система формування громадської думки та прийняття соціально важливих рішень. Наукова новизна дослідження полягає в аналізі смислового виміру інформаційної безпеки, що дозволить адекватно протидіяти деструктивним інформаційним впливам на громадян України, не лише запобігаючи дестабілізації функціонування державних інституцій, політико-правової, енергетичної та соціально-економічної сфер українського суспільства, а також шляхом професійної протидії багаторічним спробам нівелювати духовну єдність громадян України, підірвати суверенітет і територіальну цілісність держави. Збройний конфлікт на території України розглядається як міждержавний збройний конфлікт неокolonіального типу. Проаналізовано проблеми забезпечення інформаційної безпеки в умовах збройного конфлікту в Україні. Відсутність національної стратегії інформаційної безпеки та погане законодавство є основними проблемами, що впливають на розвиток української політики у сфері національної безпеки. Є аргументи щодо співпраці США, Японії та України у галузі інформаційної безпеки. Визначено фактори (правові, технологічні та соціально-психологічні), що впливають на підвищення рівня інформаційної безпеки і повинні стати об'єктом міждисциплінарних досліджень у контексті зростаючих загроз інформаційній безпеці.

Ключові слова: інформація, інформаційна безпека, національна стратегія інформаційної безпеки, збройний конфлікт, Україна.

Averianova Nina, Voropayeva Tetiana

Taras Shevchenko National University of Kyiv

INFORMATION SECURITY OF UKRAINE: SOCIO-PHILOSOPHICAL ASPECTS

Summary. 2014 was marked by dramatic changes in the European space. The destabilization of the internal political situation in Ukraine and the Russian armed aggression have led to a radical change in the current geopolitical situation not only in Europe, but also around the world. The existing security system, which had guaranteed relative stability on the European continent, was completely destroyed. New geopolitical conditions have aggravated old conflicts and activated new ones, which has significantly affected the actualization of the problem of ensuring information security in many modern states. The article is devoted to the analysis of socio-philosophical aspects of information security of Ukraine. The research methodology contains the integrative approach allowing the author to assess the information policy of Ukraine, social and humanitarian dimension of informational security. Modern society is characterized by a total increase in the influence of the information component of human existence, society and human civilization. Researchers distinguish two types of information security – information-technical and information-psychological, but today the technical and technological aspects of information security are comprehensively studied and almost no attention is paid to its socio-humanitarian aspects, i.e. information-psychological security of Ukrainian society. This is a negative trend, because the object of information and psychological influence is the mentality, consciousness and behavior of the population and military personnel, the system of forming public opinion and making socially important decisions. The scientific novelty of the study lies in the analysis of the semantic dimension of information security will allow us to adequately counteract destructive information impacts on Ukrainian citizens not only by preventing the destabilization of the functioning of state institutions, political, legal, energy and socio-economic spheres of Ukrainian society, but also by professionally countering long-term attempts to ruin the spiritual unity of Ukrainian citizens, undermine the sovereignty and territorial integrity of the state. The armed conflict on the territory of Ukraine is considered as an interstate armed conflict of a neocolonial type. The problems of ensuring Information security in the context of the armed conflict in Ukraine are analyzed.

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1088-2372>² ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8388-7169>

The absence of national information security strategy and poor legislation are the major problems affecting the development of Ukrainian policy in the field of national security. There are arguments for the cooperation of USA, Japan and Ukraine in the field of informational security. The factors (legal, technological and socio-psychological) influencing the increase in the level of informational security should be the object of interdisciplinary research in the context of growing threats to information security are defined.

Keywords: information, information security, national information security strategy, armed conflict, Ukraine.

Постановка проблеми. В кінці ХХ – на початку ХХІ ст., в умовах становлення й розвитку інформаційної цивілізації, інформаційна безпека стала однією з найважливіших складових системи забезпечення національної безпеки будь-якої держави, адже інформаційно-комунікаційні технології почали суттєво впливати не тільки на соціально-економічну, політико-правову, соціокультурну сфери суспільного життя, але й на безпеку держави. Інформаційно-комунікаційні технології тісно пов'язані з формуванням інформаційної політики будь-якої держави, а також із забезпеченням захищеності життєво важливих інтересів суспільства у сфері інформаційної безпеки. Після формування тісних взаємозв'язків між військовою та інформаційною політикою багатьох держав на різних рівнях (структурно-функціональному, цільовому та смисловому) виник новий напрям політики – військово-інформаційний.

2014 рік ознаменувався драматичними змінами на європейському просторі. Дестабілізація внутрішньополітичної ситуації в Україні та російська збройна агресія привели до радикальної зміни поточної геополітичної ситуації не тільки на території Європи, а й в усьому світі. Існуюча система безпеки, яка гарантувала відносну стабільність на європейському континенті, була повністю зруйнована. Нові геополітичні умови загострили старі й активізували нові конфлікти, що суттєво вплинуло на актуалізацію проблеми забезпечення інформаційної безпеки у багатьох сучасних державах. Отже, в сучасному світі інформаційно-комунікаційні технології стали не тільки впливовим політичним інструментом, але й потужним інструментом ведення гібридної війни. Зокрема, в умовах російсько-українського збройного конфлікту, який триває вже сьомий рік, інформаційна безпека стає все більш істотним чинником забезпечення національної безпеки України.

Відомо, що інформаційна безпека – це стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства й держави, при якому запобігається нанесення шкоди через: а) неповноту, невчасність і неправдивість інформації, що використовується; б) негативні інформаційні впливи, негативні наслідки застосування інформаційних технологій; в) несанкціоноване поширення й використання інформації; г) порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації. Відомо також, що дослідники виокремлюють два види інформаційної безпеки – інформаційно-технічну (кібербезпеку) та інформаційно-психологічну, але сьогодні всебічно вивчаються технічні й технологічні аспекти інформаційної безпеки і майже не приділяється увага соціогуманітарному виміру інформаційної безпеки, тобто інформаційно-психологічній безпеці українського суспільства. Це негативна тенденція, оскільки

об'єктом інформаційно-психологічного впливу є ментальність, свідомість і поведінка населення та військовослужбовців, системи формування громадської думки та прийняття суспільно важливих рішень. Сутність інформаційно-психологічної безпеки полягає в захищеності від заподіяння шкоди як національних інформаційних ресурсів, так і психічного здоров'я людини й суспільства. Інформаційно-психологічна безпека є невід'ємною складовою системи національної безпеки, адже деструктивний інформаційно-психологічний вплив на ментальну й духовну сфери суспільства за допомогою маніпулятивних технологій може активувати дисфункціональні соціально-психологічні процеси, які будуть суттєво перешкоджати оптимальному функціонуванню соціальних і державних інститутів.

Врахування соціогуманітарного виміру інформаційної безпеки передбачає стан захищеності людини, родини, етносу, нації, а також їхніх традицій, звичаїв, прав, укладу життя, життєвих ідеалів, пріоритетів і цінностей, незалежно від расових, етнічних, національних, статевих, вікових, релігійно-конфесійних та мовних характеристик. При цьому необхідно також враховувати захищеність фізичного й психічного здоров'я людини, можливість вільного вибору, можливість вільної самоідентифікації суб'єктів на індивідуальному, груповому та суспільному рівнях, можливість вільного розвитку людини, родини, спільноти, суспільства, держави. Концепції гуманітарної безпеки багатьох країн світу певним чином збігаються із запропонованою ООН Концепцією сталого розвитку. В контексті нових цивілізаційних викликів, доктрин «нових війн» Третього тисячоліття, спрямованих на деформування колективної ідентичності, ментальності, самосвідомості, світогляду й поведінки громадян тих держав, які певні держави-агресори вважають своїми ворогами, проблема забезпечення інформаційної безпеки громадян України суттєво актуалізується.

Аналіз наукових публікацій. Відомо, що інформація (від лат. «information» – ознайомлення, роз'яснення, виклад) – це відомості (повідомлення), що передаються від одних суб'єктів до інших в процесі міжособистісної комунікації або через різноманітні канали масової комунікації з метою формування, розширення, зміни уявлень людей і їхніх орієнтацій в подіях та явищах оточуючого світу. Поняття «інформація» відоме з давніх часів, початкове розуміння інформації як певної суми відомостей зберігалось аж до середини ХХ ст., але з другої половини ХХ ст. воно набуло нового, більш широкого значення. У 1948 р. американський математик Н. Вінер започаткував «інформаційне бачення» багатьох явищ і процесів у світі. А в 1962–1963 рр. американець Ф. Машлуп і японець Т. Умесао почали розробляти поняття «інформаційне суспільство»,

в умовах якого одним з основних ресурсів стає інформація. Головною ознакою інформаційного суспільства є виробництво й поширення інформації, перетворення її на товар, вид послуг і навіть на владу (див. праці О. Тоффлера, Й. Масуди, С. Гантінгтона). А. Бард, Д. Гілмор, А. Кін, М. Маклюен, М. Постер, А. Шюц та інші вчені показали, що основними рисами інформаційного суспільства є: 1) комп'ютеризація; 2) інформаційна революція; 3) інтелектуалізація людської діяльності; 4) децентралізація; 5) дебюрократизація; 6) індивідуалізація; 7) демократизація; 8) перетворення інформації та інформатизації у вирішальний чинник життя суспільства. Сьогодні інформація є багаторівневою сукупністю знань, відомостей і повідомлень, які поширюються й використовуються в суспільстві з метою регулювання соціальної взаємодії та відносин між людиною, соціумом і державою. Різні види інформації (соціальна, економічна, політична, правова, ідеологічна, соціокультурна, історична, екологічна тощо) характеризують сутність різноманітних суспільних явищ і процесів, циркулюючи за допомогою різних каналів і засобів її зберігання й поширення. Все більшу роль у поширенні інформації відіграють засоби масової комунікації, Інтернет значно збільшив обсяг інформації, що поширюється у світі.

З кожним днем наш світ стає все більш інформатизованим та зануреним у нові технології; реальні події віддзеркалюються у віртуальному просторі. Інформаційний ресурс є надзвичайно потужним інструментом впливу, саме тому його й використовують так активно в сучасних гібридних війнах [2]. Проблеми інформаційної безпеки, політизації масових інформаційних процесів і впливу засобів масової комунікації на ментальність, свідомість та поведінку людей досліджували Д. Белл, З. Бжезинський, Ж. Бодріяр, У. Боудіш, Н. Вінер, С. Гантінгтон, М. Кастельс, Г. Кіссінджер, К. Крос, Н. Луман, Г. Маклюен, Р. Міллс, Е. Ноель-Нойман, М. Роуз, А. Турен, Е. Тоффлер, М. Фуко, Ф. Фукуяма, а також І. Арістова, В. Богуш, А. Гальчинський, В. Голубев, О. Голобуцький, О. Голубченко, О. Дзьобань, Я. Жаліло, В. Желіховський, А. Жовнір, О. Зоценко, І. Коліушко, А. Колодюк, Є. Кравець, О. Ларіна, О. Литвиненко, Є. Макаренко, Я. Малик, Н. Марчук, Ф. Медвідь, Я. Нікішина, В. Овчинський, С. Паршин, Г. Почепцов, О. Соєн, Т. Ткачук й інші вчені.

Деніел Белл справедливо зазначав, що інформація й теоретичне знання стають стратегічними ресурсами сучасного постіндустріального суспільства [3, с. 33]. Елвін Тоффлер підкреслював, що інформаційне суспільство кидає виклик людині, її здатності жити у зовсім новому соціальному середовищі, її творчим і моральним силам, здатності до нового типу соціальної комунікації, породжує різноманітні форми самоврядування [13, с. 47]. Мішель Фуко зазначав, що в інформаційному суспільстві у понятті дискурсу фіксується нерозривність Тексту, Техніки та Влади [14, с. 171]. В сучасному суспільстві особливий статус засобів масової комунікації зафіксований у відомій характеристиці «четверта влада». Такий стан справ підтверджується багатьма фактами: маніпулятивними виборчими технологія-

ми, тенденційним висвітленням різноманітних конфліктів, створенням позитивного іміджу некомпетентній владі та іншими стратегіями, які активізуються в умовах інформаційної війни. Отже, сучасне суспільство характеризується тотальним збільшенням впливу інформаційної складової на буття людини, соціуму і загальнолюдської цивілізації.

О. Столетов аналізує підходи Сполучених Штатів Америки, Росії, Китаю, Індії та Бразилії до проблеми правового регулювання міжнародної інформаційної безпеки та кібербезпеки. Автор розглядає позиції держав щодо основних принципів існуючих міжнародних документів у галузі інформаційної безпеки та кібербезпеки, аналізує нові ініціативи у галузі розробки міжнародних політико-правових рішень у цій галузі та вивчає фактичну практику політичного регулювання цієї сфери на національно-державному рівні. О. Столетов робить висновок, що розвиток загальних принципів політико-правового регулювання сфери міжнародної інформаційної та кібербезпеки стає нагальною потребою політики глобальної безпеки [12].

А. Савельєв і П. Карасьов стверджують, що сьогодні понад 60 держав розвивають військові кібернетичні можливості. Але й досі не існує міжнародно визнаних рамок, які могли б регулювати середовище інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) як сферу конфронтації. Автори пропонують використовувати аналогії з існуючих двосторонніх угод у сфері стратегічної стабільності: незважаючи на те, що існує позитивна основа для подолання двосторонніх розбіжностей у сфері стратегічного протистояння, в сучасній політичній атмосфері поки що передчасно говорити про аналогічний договір між РФ та США про зменшення військової кіберзагрози. Незважаючи на це, можна зробити певні кроки для наближення двох країн до укладення такої угоди, зокрема, для вирішення питань практичного застосування міжнародного права до інцидентів у сфері ІКТ [9].

Д. Стітіліс і В. Клісаускас проаналізували нормативно-правову базу кібербезпеки в Литовській Республіці, Російській Федерації та Сполучених Штатах Америки настільки, наскільки це пов'язано зі стратегіями кібербезпеки. Дослідження включало аналіз нормативно-правових актів – стратегій кібербезпеки – Литовської Республіки, Російської Федерації та США. Для аналізу різних концепцій автори використовували новітню академічну літературу та словники. Дослідження показало, що інформаційні технології динамічні, уряди Литовської Республіки, Російської Федерації та США не можуть стояти на місці і повинні йти вперед, щоб узгодити свою законодавчу й технічну основу зі змінними інформаційними технологіями, забезпечивши їх захист на міжнародному рівні [11].

Сьогодні постає реальна необхідність систематизації та концептуалізації існуючих досліджень, присвячених різним аспектам проблеми інформаційної безпеки. Проблема дослідження соціально-філософських аспектів інформаційної безпеки України є доволі актуальною і займає важливе місце в системі сучасної соціогуманітаристики. У коло даної проблематики входять

і питання використання інформаційної агресії як інструменту імперського впливу на колонізовані народи, і питання інформаційної війни в рамках міждержавного збройного конфлікту неоколоніального типу, що триває на території України вже сьомий рік, конструктивне вирішення якого має величезне практичне значення для всієї планети. На жаль, інтегративне осмислення проблеми інформаційної безпеки України в умовах російсько-українського збройного конфлікту неоколоніального типу не дістало належного розвитку в наукових дослідженнях. Це обумовило **мету статті** – проаналізувати на основі інтегративного підходу соціально-філософські аспекти інформаційної безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Для вирішення поставленої проблеми нами був застосований **інтегративний підхід**, який передбачає розгляд об'єкта дослідження у його зв'язках і взаємозалежностях з іншими процесами та явищами, а також врахування взаємодії різнопланових чинників, що зумовлюють його становлення і розвиток. Інтегративний підхід має великий дослідний і методологічний потенціал для узагальнюючих теоретичних побудов, що базуються на основі трансдисциплінарного аналізу особливостей інформаційної безпеки України в контексті глобальних процесів і постколоніального періоду розвитку України, а також специфіки забезпечення міжнародної, регіональної та національної безпеки у постбіполярному світі. Інтегративне осмислення сутності інформаційно-комунікаційних процесів, а також їх ключового (сміслового) виміру дозволяє більш оптимально вирішити проблеми припинення міждержавного збройного конфлікту на території України та повноцінної реінтеграції населення окупованих територій.

Відомий вислів «Хто володіє інформацією, той володіє світом» давно вже став крилатим, але необхідно пам'ятати важливе зауваження «батька кібернетики» Н. Вінера про те, що основою виживання будь-якої системи є точна інформаційна картина. Сьогодні ці вислови набувають ще більш важливого значення, адже інформація є не тільки фундаментом різноманітних комунікацій, а й **сміською основою** усіх відносин у суспільстві (а ця сміськова основа може бути як адекватною, так і деформованою). Тому здатність нашої держави захищати власний інформаційний простір в умовах глобалізації та російської агресії стають в сучасному українському суспільстві питаннями екзистенціальними.

В умовах російської агресії, яка на жаль, триває в Україні вже шість років, гарантувати інформаційну безпеку громадян дуже важко [1; 2; 10]. Але всебічне врахування **сміськового виміру** інформаційно-психологічної безпеки (який є системоутворюючим) дозволить адекватно протидіяти деструктивним інформаційним впливам на громадян України, не лише запобігаючи деградації функціонування державних інституцій, політико-правової, енергетичної та соціально-економічної сфер українського суспільства, а також шляхом професійної протидії багаторічним спробам нівелювати духовну єдність громадян України, підірвати суверенітет і територіальну цілісність держави. Такий підхід дасть можливість консолідувати українське суспільство і ор-

ганізувати повноцінну світоглядну мобілізацію громадян України.

Упродовж 1991 – 2020 років ми досліджували стан інформаційної безпеки України за допомогою методів контент- та інтен-аналізу. Було з'ясовано, що в інформаційній війні проти України й українського народу (яка розпочалась відразу після розпаду СРСР у 1991 році, кілька разів загострювалася (у 1994–1995 рр., 2000–2001 рр., 2003 р., 2004–2006 рр., 2010–2011 рр. і в 2013–2020 рр.) і закономірно переросла в нинішній російсько-український збройний конфлікт) використовуються різні інформаційні ресурси: преса, радіо, телебачення, Інтернет, хакерські атаки і т.п. При цьому протидіючі сторони застосовують методи «загострення уваги», «навішування ярликів», «містифікації», «вкидання дезінформації», «перенесення негативних образів», «найменшого зла», «стверджувальних заяв», «спрошення проблеми», «ігнорування», «відволікаючої пропаганди», «превентивної пропаганди», «тиражування страшилок», «експлуатації авторитетів і груп впливу», «порушення логічних і часових зв'язків між подіями», «вибіркового підбору інформації», «заміни джерел повідомлення», «руйнування культурних архетипів і базових цінностей», методи блокування і спотворення інформаційних потоків та процесів прийняття рішень. Використовуються також чутки, домисли, «фейки», «лексика ненависті», міфи, спекуляції, стереотипи тощо.

Наведемо лише декілька прикладів подібних деструктивних висловлювань, які транслювались в українських ЗМІ упродовж 1991–2014 рр.: «хитромудрые хохлы, ... пустые балаболки, ... всегда вам нужен пришлый свинопас!»; «Украина? Нет такой державы! Это незаконнорожденный ребенок»; «Украина обречена интересоваться Россией»; «Украина без России вообще не существует»; «громадянська війна може стати реальністю наших днів»; «Украина будет расчленена»; «Мочить хохлов в Интернете – есть такая работа!»; «Крым – это особый регион России»; «Россия должна взять Крым в аренду»; «вокруг Донбасса единоверная, единокровная и единокровная Россия»; «давайте решим вопрос об автономии Донецкой области»; «Украина будет федеративным государством»; «Юго-восток Украины хочет быть с Россией»; «страна скатится в пропасть»; «Украина разваливается на наших глазах»; «Украина – несостоявшееся государство, а украинцы – недежарообразующий народ!»; «без России мы – ноль»; «не надо строить из себя шаманов и кричать: «Украина у нас одна!»...», «если нужно, то будет две Украины, или 5 – 6 Украин...». Наголошуємо, що дані повідомлення звучали в ефірі загальнонаціональних радіо- і телеканалів України до початку російсько-українського збройного конфлікту. Але й упродовж 2014–2020 років інформаційна війна проти України та української політичної нації не тільки не припинилась, але й посилилась [4].

Наші наукові публікації про порушення інформаційної безпеки в українських засобах масової комунікації, а також письмові звернення з цього приводу до представників усіх гілок влади у 1994, 1999, 2003–2005, 2010, 2012, 2014 роках не отримали адекватної реакції представників влади [4; 5; 6]. Хоча ім були наведені

конкретні приклади: 1) маніпулювання громадською думкою; 2) деструктивного ідеологічного впливу; 3) підризу міжнародного іміджу України; 4) дискредитації лідерів громадської думки; 5) провокування міжетнічних та міжконфесійних конфліктів; 6) дискредитації базових цінностей населення; 7) дестабілізації ситуації в країні; 8) підризу морального духу населення тощо.

Оскільки сучасні вчені вважають, що інформаційна війна за своїм характером займає проміжне положення між «холодною» війною (яка включає також економічні війни) і реальними бойовими діями за участю збройних сил, то багато реальних дій Російської Федерації (зокрема, декілька локальних економічних війн проти України), а також висловлювання відомих політичних і громадських діячів Росії повністю це підтверджують. Наприклад, А. Губарев підкреслив, що «інформаційні війни – засіб здійснення «нової колонізації» [7, с. 5]. АД. Рогозін заявив у своєму інтерв'ю «Російській газеті» (опублікованому 28 червня 2013), що «тепер інформаційні технології розглядаються як зброя першого удару», а коли «держава – жертва агресії стає практично паралізованою, наноситься удар класичними військовими засобами» [8]. Російсько-український збройний конфлікт на теренах України підтвердив ці агресивні наміри Російської Федерації.

Інтегративний підхід дозволив нам розглядати російсько-український збройний конфлікт на території України як міждержавний збройний конфлікт неоколоніального типу [2]). Інтегративний підхід до вивчення соціально-філософських аспектів інформаційної безпеки України дозволив виокремити ключовий – **смысловий** – вимір інформаційно-комунікаційних процесів, який є **системоутворюючим** у полі інформаційно-психологічної безпеки людини, суспільства і держави. Всебічне врахування **смыслового виміру** інформаційно-психологічної безпеки дозволить адекватно протидіяти деструктивним інформаційним впливам на громадян України, а також створити оптимальний рівень інформаційно-психологічної безпеки держави, що є однією з провідних умов консолідації суспільства, деокупації та реінтеграції населення окупованих територій.

Для повноцінного формування національної ідентичності потрібні **смыслові зв'язки** (специфічні динамічні утворення), які не тільки «зшивають» до купи особистість та її національну спільноту, поєднуючи ціннісно-смыслову сферу особистості й ціннісно-смысловий універсум національної культури, але й виступають «містком» між соціальним і культурним та засадничою духовно-світоглядною основою для формування будь-якої колективної ідентичності. Світоглядні системи українського народу (міфологічні, релігійні, науково-філософські) репрезентують не тільки різні смыслові нашарування в українській духовності, але й смысловий зміст українського буття. Актуалізація ідейного, образного та смыслового змісту культури значно прискорює процес кристалізації української ідентичності. Отже, для формування національної ідентичності вкрай необхідними є **смыслові зв'язки** між особистістю та її національною спільнотою, а також чітко структуроване **смыслове поле** української ідентичності.

Відомо, що будь-яка політична, економічна, історична, етнокультурна інформація потребує смыслової обробки в процесі її засвоєння. Адже смисл є «одиноцею» внутрішнього світу особистості (О. Леонтьев), а «прагнення до смислу» є однією з основних мотиваційних тенденцій людини, проте обезсмыслення життя викликає у людей стани екзистенціального вакууму, відчуженості, депресії, зневіреності тощо (В. Франкл). Смысловий зміст може стати детермінантою світоглядного оформлення смыслового поля української ідентичності (як індивідуальної, так і колективної). Отже, об'єкти в яких міститься смысломістка інформація і використано різні форми (знакові, символічні, образні, аксіологічні тощо) репрезентації смыслового змісту, можуть виступити не тільки джерелом українознавчої компетентності, але й системоутворчим чинником світоглядної центрації смыслового поля української ідентичності. Саме в адекватній інформаційній оформленості такого смыслового поля закладена можливість швидкого поширення спільних ідентитетів та відповідних ідентифікаційних практик (консервативно-ретроспективних, конструктивно-перспективних, сакралізуючих тощо). Але **інформаційно-психологічна війна** (що ведеться проти українського народу упродовж багатьох років) не тільки деформує внутрішню структуру ідентифікаційних матриць громадян України, але й змістовне наповнення цих матриць, викликаючи смыслові деструкції і смыслові розходження в розумінні громадянами української історії, українських національних інтересів, діяльності українських провідників, борців за свободу й незалежність. У зв'язку з цим дуже важливим є вивчення системоутворюючої ролі ноетичного (смыслового) виміру процесу ідентифікації суб'єктів (як індивідуальних, так і колективних).

На жаль, в умовах інформаційної війни формування української політичної нації істотно гальмується. Головний удар інформаційних «кілерів» спрямований на підризу основних націєтворчих засад: 1) на послаблення єдності української нації; 2) на деструкцію української національної культури; 3) на нівеляцію громадянського суспільства; 4) на руйнування власного інформаційного простору; 5) на послаблення української держави (за допомогою регіоналізації, сепаратизації та федералізації). Деструктивний вплив на свідомість і підсвідому сферу українських громадян спроможний знівелювати будь-яку підставу для консолідації українського суспільства, деформувати позитивний образ України, вбити клин між Заходом і Сходом України. При цьому найбільш послідовно поширюються думки про те, що українська культура нерозвинена, збиткова, відстала й низькопробна, що українська мова є діалектом російської, що українці і росіяни – це один народ, просто українці є недорозвиненими росіянами. Саме тому громадяни України (в тому числі нинішня політична еліта, керівники партій, а також українські олігархи) мають зрозуміти, що без завершення процесу формування української політичної нації, без збереження власної ідентичності і без припинення інформаційної війни Україна не буде конкурентоспроможною державою у світі. У зв'язку з цим необхідно:

1) розробити сучасну доктрину інформаційної безпеки України; 2) забезпечити більш оперативне реагування Ради національної безпеки і оборони, СБУ та відповідних громадських організацій на факти інформаційної агресії з боку інших держав; 3) формувати культуру інформаційної безпеки особистості та навички «інформаційної гігієни» ще зі школи; 4) об'єднати зусилля всіх фахівців з інформаційної безпеки (і представників технологічного напрямку, і представників соціогуманітарного напрямку) у справі захисту інформаційної складової національної безпеки України; 5) не транслювати фільми й програми, які мають антиукраїнський зміст, принижують національні почуття й гідність українського народу; вчасно давати професійну відповідь тим засобам масової комунікації, які стали рупором антиукраїнської пропаганди, дискредитують українців і намагаються дестабілізувати політико-правову та соціально-економічну ситуацію в Україні; 6) законодавчо врегулювати процес використання правлячими партіями і фінансово-політичними групами потужного ресурсу засобів масової комунікації, убезпечивши громадян України від деструктивного впливу тих засобів масової комунікації, які транслюють антиукраїнські, асоціальні й аморальні уявлення, ідеї, думки, поширюють українофобські настрої, нагнітають страх, тривожність, апатію тощо; 7) посилити соціогуманітарну складову внутрішньої політики України, розробити і впровадити цілісну систему соціогуманітарних технологій для формування й підтримки почуття колективної самоповаги громадян України до себе, для

розвитку у них суб'єктності, патріотизму, критичного мислення, українознавчої компетентності, які є важливою базою для конституювання позитивної національної ідентичності.

Висновок. Інформаційна безпека є однією з найважливіших складових системи національної безпеки, адже від рівня її забезпечення залежить успішне функціонування всіх інших видів нацбезпеки. Деструктивний інформаційно-психологічний вплив передбачає використання нематеріальної «зброї», яка не залежить від погоди, не вимагає великих фінансових витрат, але здатна маніпулювати суспільною свідомістю, культивувати квазі-цінності, насаджувати фальшиві пріоритети, завдання й цілі, а також дезорієнтувати, дезінформувати, деморалізувати, дезінтегрувати та дестабілізувати життєдіяльність великих груп.

Відсутність національної стратегії інформаційно-психологічної безпеки й кібербезпеки, а також погане законодавство є основними проблемами, що впливають на розвиток української національної політики у сфері інформаційної безпеки. Є аргументи для співпраці США, Японії та України у галузі інформаційної безпеки та інформаційно-комунікативних технологій. Основні фактори (правові, технологічні й соціально-психологічні), що впливають на підвищення рівня інформаційно-психологічної безпеки й кібербезпеки, повинні стати об'єктом міждисциплінарних досліджень в контексті зростаючих загроз національній безпеці України. Україна повинна розробити власну національну інформаційну стратегію і реалізувати її на державному, регіональному та глобальному рівнях.

Список літератури:

1. Авер'янова Н.М. Гібридна війна: російсько-українське протистояння. *Молодий вчений*. 2017. № 3(43). С. 30–34.
2. Авер'янова Н.М., Воропаєва Т.С. Міждержавний збройний конфлікт на теренах України: неоколоніальний вимір. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Вип. 145 (№ 6). Ч. 2. С. 7–11.
3. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Москва: Academia. 1999. 432 с.
4. Воропаєва Т.С. Гуманітарна й інформаційно-психологічна безпека як чинник зміцнення обороноздатності України. *Комунікаційно-контентна безпека в умовах гібридно-месіанських агресій Путінської Росії*. Київ: ВІКНУ. 2016. С. 63–67.
5. Воропаєва Т.С. Національна безпека України: етнопсихологічні аспекти. *Проблеми безпеки української нації на порозі XXI ст.* Київ, 1998. С. 156–158.
6. Воропаєва Т.С. Національна ідентичність громадян України в контексті інформаційної безпеки. *Людознавчі студії: Збірник наукових праць*. Дрогобич. 2009. Т. 20. С. 16–35.
7. Губарев А.В. Информационные войны как объект политологического исследования: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата политических наук: 23.00.02 [Дальневосточный государственный ун-т]. Уссурийск, 2005. 29 с.
8. Информационная война. *Портал «Современная армия»*. 2010–2014. URL: <http://www.modernarmy.ru/article/282/informacionnaya-voyna>
9. Савельев А.Г., Карасев П.А. Перспективы регулирования и сокращение военной киберугрозы. *Вестник Московского университета*. Серия 12. Политические науки. 2018. № 5. С. 47–61.
10. Старкин С.В. Противостояние в киберпространстве в контексте развития военной стратегии. *Политика и Общество*. 2015. № 3. С. 395–406.
11. Ститилис Д., Клисаускас В. Особенности правового регулирования кибербезопасности в национальных законах Литвы, России и США: стратегии кибербезопасности. *Вопросы российского и международного права*. 2018. № 7–8. С. 80–100.
12. Столетов О.В. Проблема правового регулирования международной информационной кибербезопасности в современной мировой политике. *Российский журнал правовых исследований*. 2018. Т. 5. № 1(14). С. 66–72.
13. Тоффлер Э. Третья волна. Американская модель: с будущим в конфликте. Москва: Прогресс, 1984. 323 с.
14. Фуко М. *История безумства в классическую эпоху*. Санкт-Петербург: Университетская книга, 1997. 400 с.

References:

1. Averianova, N.M. (2017). Gibrydna vijna: rosijs'ko-ukrayins'ke protystoyannya [Hybrid warfare: the Russian-Ukrainian confrontation]. *Molodyj vchenyj*, no. 3(43), pp. 30–34. (in Ukrainian)
2. Averianova, N.M. & Voropayeva, T.S. (2019). Mizhderzhavnyj zbrojnyj konflikt na terenax Ukrayiny: neokolonial'nyj vymir [Inter-state armed conflict on the territory of Ukraine: the neo-colonial dimension]. *Gileya: naukovyj visnyk*, issue 145 (no. 6), part 2, pp. 7–11. (in Ukrainian)

3. Bell, D. (1999). *Gryadushhee postindustrial'noe obshchestvo* [The Coming of Post-Industrial Society]. Moscow: Akademiya, 944 p. (in Russian)
4. Voropayeva, T.S. (2016). Gumanitarna j informacijno-psychologichna bezpeka yak chynnyk zmicznennya oboronozdatnosti Ukrayiny [Humanitarian, information and psychological security as a factor in strengthening Ukraine's defense capabilities]. *Komunikacijno-kontentna bezpeka v umovax gibrydno-mesianskyx agresij Putinskoyi Rosiji*. Kyiv: VIKNU, pp. 63–67. (in Ukrainian)
5. Voropayeva, T.S. (1998). Nacionalna bezpeka Ukrayiny: etnopsychologichni aspekty [National security of Ukraine: ethnopsychological aspects]. *Problemy bezpeky ukrajynskoyi nacyi na porozh XXI st.* Kyiv, pp. 156–158. (in Ukrainian)
6. Voropayeva, T.S. (2009). Nacionalna identychnist gromadyan Ukrayiny v konteksti informacijnoyi bezpeky [National identity of citizens of Ukraine in the context of information security]. *Lyudynoznavchi studiyi: Zbirnyk naukovykh pracz*. Drogobich, vol. 20, pp. 16–35. (in Ukrainian)
7. Gubarev, A.B. (2005). *Informacionnye vojny kak obekt politologicheskogo issledovaniya: avtoref. dis. na soisk. uchen. step. kand. polit. nauk: 23.00.02* [Information wars as an object of political science research: abstract of the thesis for the degree of candidate of political sciences: 23.00.02]. Ussuriysk. (in Russian)
8. Informacionnaya vojna [The information war] (2014). *Portal Sovremennaya armiya*. URL: <http://www.modernarmy.ru/article/282/informacionnaya-voyna> (in Russian)
9. Savel'ev, A.G. and Karasev, P.A. (2018). Perspektivy regulirovaniya i sokrashcheniye voyennoy kiberugrozy [Prospects for the regulation and reduction of the military cyberthreat]. *Vestnik Moskovskogo universiteta, Seriya 12, Politicheskiye nauki*, no. 5, pp. 47–61. (in Russian)
10. Starkin, S.V. (2015). Protivostoyanie v kiberprostranstve v kontekste razvitiya voennoi strategii [Confrontation in cyberspace in the context of the development of military strategy]. *Politika i Obshchestvo*, no. 3, pp. 395–406. (in Russian)
11. Stitilis, D. and Klisauskas, V. (2018). Osobennosti pravovogo regulirovaniya kiberbezopasnosti v natsional'nykh zakonakh Litvy, Rossii i SSHA: strategii kiberbezopasnosti [Peculiarities of the legal regulation of cybersecurity in the National Laws of Lithuania, Russia and the USA: cybersecurity strategies]. *Voprosy rossiyskogo i mezhdunarodnogo prava*, no. 7–8, pp. 80–100. (in Russian)
12. Stoletov, O.V. (2018). Problema pravovogo regulirovaniya mezhdunarodnoy informatsionnoy kiberbezopasnosti v sovremennoy mirovoy politike [The problem of legal regulation of international information and cybersecurity in modern world politics]. *Rossiyskiy zhurnal pravovykh issledovaniy*, vol. 5, no. 1(14), pp. 66–72. (in Russian)
13. Toffler, A. (1984). *Tretya volna. Amerikanskaya model: s budushhim v konflikte* [The Third Wave. American model: with a future in conflict]. Moscow: Progress, 323 p. (in Russian)
14. Foucault, P.-M. (1997). *Istoriya bezumstva v klassicheskuyu epokhu* [The history of madness in the classic era]. S-Petersburg.: Universitetskaya kniga, 400 p. (in Russian)